

Eminescu în Gorj

dr. ION MOCIOI

1. Eminescu la Florești

În vara anului 1878, cel mai mare poet al românilor, Mihai Eminescu a locuit în Gorj, în comuna Țințăreni, satul Florești, la conacul lui Nicolae Mandrea. Avea 28 de ani și, bolnav fiind a găsit în satul de lângă pădurea Arpadiei și Cîmpul Cerbului un colț liniștit și odihnitor, „de confort sufletesc”, cum îi prescrisese medicul.

Se spune că ar fi sosit la Florești pe la 18—20 iunie 1878¹ și că s-ar fi reîntors la București la puțin după 13 iulie², deși, după cum vom vedea, trebuie să fi stat aici mai mult, avînd de lucru o traducere voluminoasă, iar starea sănătății cerîndu-i timp pentru vindecare.

Eminescu a sosit la Florești trimis pentru un „concediu”, în împrejurări cu totul deosebite. Cu toate că venise la București numai din toamna lui 1877, de la Iași, unde ar fi putut să se reîntoarcă pentru a răspunde promisiunii făcute lui Ion Creangă, poetul a preferat Floreștii, o localitate depărtată, pe atunci în județul Dolj. Probabil se simțea cu adevărat bolnav și evita întîlnirea cu prietenii din Iași pînă la însănătoșire, căci nu credem să fi uitat scrisoarea din decembrie 1877 a prietenului din Humulești, care amintea și de iubirea lui : „Veronica (Micle) a fost azi pe la mine și mi-a spus că și cu dînsa faci ca și cu mine. De ce ? Ce rău ți-am făcut noi ? De Crăciun te așteptăm să vii (...) Vîno, frate Mihai, vîno, căci fără tine sînt străin”³. Către începutul verii 1878, boala de care suferea avansase, că mentorul său, Titu Maiorescu, trebuie să-l scoată din starea-i oarecum neglijentă, după cum se înțelege dintr-o scrisoare din 26 februarie către șeful junimiștilor, Iacob Negruzzi, care pregătea un album al cenacliștilor : „Portretele lui (Theodor) Rosetti și

(Nicolae) Mandrea le tot execut și nu mai izbutesc. Cu Eminescu am să mă duc eu însumi la fotograf, mai înainte însă la bărbier să se radă⁴.

Și, după cum spunea un alt bun prieten al poetului, Ion Slavici, „El (Eminescu) s-a îmbolnăvit în cele din urmă; o boală care mie îmi părea foarte primejdioasă: i se umpluseră fluierile picioarelor de niște bube urite care se întindeau⁵”. George Călinescu, în monografia dedicată poetului, aprecia, citind manuscrisul „amintirilor” lui Slavici⁶, că astfel de răni erau luetice⁷. Slavici ne asigură că prietenul său nu avea astfel de boală, că „D(Octo)rul (Wilhem) Kremnitz, care ținea mult la el, l-a examinat însă și ne-a încredințat că bubele acelea sînt cu desăvîrșire nevinovate, că le au adeseori oamenii care trăiesc în mizerie și că se vor vindeca ele de ele după ce Eminescu va trăi un timp oarecum mai regulat⁸”.

Junimistul Nicolae Mandrea (1842—1910), mai vîrstnic cu opt ani decît poetul, l-a invitat la conacul de la Florești, la casa sa, primită la căsătoria cu Zoe (n. 1858), fiica lui Barbu Bălcescu, nepoata lui Nicolae Bălcescu și strănepoata lui Th. Aman. Conacul era numai sub supravegherea unui argat și-i oferea poetului o viață îndestulată, de boier oltean, „unde avea și aer curat, și apă bună”, cum preciza Slavici. Tot Slavici consemna mai multe amănunte privind trimiterea lui Eminescu la Florești: „Pentru ca să nu steie de pomană, ceea ce el n-ăr fi primit, comisiunea însărcinată cu publicarea documentelor rămase de la baronul Hurmuzachi i-a dat, în urma stăruințelor lui Tudor Rosetti, un onorar de cîteva mii de lei pentru traducerea în românește a unui volum din „Fragmente”. A rămas însă ca aceasta să fie singura carte pe care o ia cu dînsul, căci cățile pe care le citea erau dușmanii lui⁹”.

Eminescu a sosit la Florești, se pare, în jurul zilei de 15 iunie 1878. Pînă la Craiova a putut călători cu trenul iar în capitala Băniei Olteniei trebuie să fi oprit scurt timp la niște prieteni mai vechi. De la Craiova a plecat cu „olacul”, însoțit de Ion Trașcă, ultimul olăcar al acestor plaiuri, originar din Chicioara — Gorj. Conacul unde a poposit era pe dealul dînspre răsărit de Florești, deasupra satului, aproape de biserică și școală, peste care se ridică parfumul griului copt. A adus cu el primul volum din „Fragmente” „zur Geschichte der Rumanen”, care avea să fie publicat în anul următor, în traducerea sa¹⁰.

Prezența lui Eminescu la Florești a intrat în legendă. Bătrînii satului povesteau pînă de curînd despre trecerea lui prin istoria localității și bătrînii de azi duc mai departe vorba bătrînilor.

„Ne spuneau bătrînii de pe atunci, cum erau tatăl meu — Ion Trîncă Trușcă, Ion Istratie și Ion Nicu Dumitru și alți bătrîni, că Eminescu venea de la conac cu o cofă de lemn în mîină spre ciutură (fîntină) să ia apă. Se învățaseră copiii mărunți, de pe timpul acela, că e Eminescu ; cînd se întîlnea cu ei la fîntină, le făcea poezii. Pe ei tare îi bucurau poeziile lui pline de glume ; îi scoteau apă și apoi mergeau cu el pînă sus, în fața conacului ; și le mulțumea frumos, și le mai spunea două-trei versuri, și le spunea cînd să se întîlnească mîine. Bucuroși așteptau copiii să se întîlnească iar cu Eminescu.

Pe cînd sta singur în conac, ieșea dimineața sau spre seară și se oprea acolo unde drumul care și acum vine de sus, de pe deal, și se întîlnește cu drumul care urcă din sat spre biserică. Acolo, se oprea în loc și privea lung, ceasuri întregi nemișcat ca o statuie, spre dealurile și munții de sus. Îl privea toată lumea uimită cum stătea așa parcă înfipt în pămînt ca o statuie și privea nemișcat spre munții din depărtare. Deodată se mișca repede din loc, se învîrtea în loc, punea ochii în pămînt și pleca năuc spre conac, de unde nu mai ieșea pînă a doua zi. Asta se repeta în fiecare zi. Sau o lua pe potecă în sus, trecea peste puntea care o făcuseră boierii ca să poată trece el și noaptea, și se afunda în marea pădure a Arpezii. Se ducea sus, la lacul din pădure. Dar, după cîtva timp de stat aici la noi, după cîteva luni, după ce se împrietenise cu lumea din sat și lumea cu el, a pierit și nu a mai venit.. Vorbea cu toți prietenos, însă cîteodată trecea prin mare mulțime de oameni cu capul în piept fără să vadă și să audă ce era pe lîngă el. Îl iubea toată lumea și voiau să se întîlnească cu el. Așa ne povesteau despre el bătrînii, cînd noi eram copii. Despre el ne vorbea la școală și învățătorul, care ne-a învățat prin 1910 și ne ducea, în fiecare săptămînă aproape, pînă sus, la lacul din pădure unde ne povestea despre Eminescu...¹¹

În pădurea Arpadei era, în anii prezenței lui Eminescu la Florești, un lac, pe care poetul îl, vizita. Pădurea era seculară și impresiona prin mărimea copacilor. Copiii de altădată își amintesc azi așa cum ne scrie un alt bătrîn al satu-

lui : „Tot în acest timp eram conduși foarte des spre locul unde a fost lacul, care atunci era chiar lac frumos cu apă în el, atît ne spunea învățătorul Ștefan Păunescu cît și instructorii (de premilitărie) că pe marginea lacului a făcut Eminescu multe poezii. Pădurea în care era lacul era din gîrniță și goruni groși (de) nu-i puteau cuprinde doi oameni cu brațele. Ne spuneau bătrîni satului că de multe ori Eminescu își făcea poeziile în foisorul din dosul bisericii, pînă noaptea tîrziu”¹². Poezii a scris Eminescu și la Florești, dar aici a tradus, e sigur, cartea fragmentelor vieneze despre istoria românilor.

Eminescu și-a atras repede simpatia preotului Dumitru Duțescu din Florești. Constantin Dumitru Duțescu, bătrîn (n. 1880) din marea familie a Floreștilor, mărturisea unui urmaș de mai tîrziu al satului că Eminescu devenise „intim cu fata popii”¹³ — să precizăm că în scrisoarea trimisă de poet lui Ranett — Român la 13 iulie 1878 se vorbește și de „fata popii cea ochesică”¹⁴, dar nu este cea din informațiile locale. Fata popii se numea Elena Duțescu, sau Leana, cum îi ziceau sătenii. Despre Leana se mai știe că a fost căsătorită cu un oarecare Purcaru, țaran din mahalaua Cocorova, aparținătoare de satul Bulbuceni, devenit tîrziu Poiana. Cînd Eminescu a venit la Florești, fata popii era văduvă, îi murise soțul și se retrăsese în casa părintească. Eminescu, vizitîndu-l pe preot, a întîlnit-o pe Elena Purcaru și a iubit-o cu adevărat. Lacul și pădurea Arpadiei de pe dealul numit ulterior Cîmpul Cerbului au ascuns iubirea lor, dar poezia de dragoste eminesciană o păstrează. Feerica poezie „Lacul” își are imagiunile născute din natura miraculoasă a satului Florești și din clipele pure ale sentimentelor pentru o fiică a satului primitor. Prima scrisoare către colegii prieteni rămași în redacția ziarului „Timpul”, păstrată în redactarea de concept către Thoderiță Rosetti, exprimă bucuria acestor clipe și acestor locuri de vis : „Locul în care sunt e cît se poate de frumos. Rîuri, codru, șes, dealuri, munți în depărtare, frumos adică în puterea cuvîntului, încît să fiu Bodnărescu aș nenoroci poate „Convorbirile” cu „Amintiri de călătorie ale unui june. „Dar numai grija asta n-o am, ci mă mărginesc a mulțumi zeilor îndeobște și domnului Mandrea îndeosebi de îngăduirea unui colț de pădure, care îmi dă toane bune și să-nătate”¹⁵.

Colegii de la „Timpul” i-au scris mai multe epistole, care s-au pierdut, dar ele au avut rolul de a-i întări încrederea în viață în presupusa „singurătate” de la Florești. O a doua scrisoare a lui Eminescu, către Caragiale și Ranetti — Roman, păstrează ca printr-o minune, relevă același tumult procurat de locurile gorjene, ba și tonul de glumă și ironii dat de bucuria vieții cu toate că rana nu-i trecuse: „Mai întâi nu lipsesc a vă mulțumi pentru multe scrisori ce mi le-ați trimis, puindu-mă pururea în curent cu ceea ce se întâmplă în lume și în țară. Din scrisorile voastre cele multe s-au bucurat sufleul meu în adinc și s-au uns cu untdelemnul veseliei inimii mele. Despre partea mea, a lui Moș Iftimie Talpă-lată, veți ști nu numa că tot mă ustură piciorul și vă duc dorul și vă trimit ciorilor în crucea hotarilor pentru că nu-mi scriseserăți și nimic îmi vestiserăți din câte s-a întâmplatără, arihnău dăntotăra. Fiindu-mi teamă că de lene și de frică de cheltuială mare și ruină nu veți merge nici unul la poștă, ca să cumpărați mărcuță (vede-v-aș la Mărcuța) vă trimit una de 15 bani ca să-mi scrieți o scrisoare: tu, Ranetti — Roman, s-o scrii, că ești mai priceput și tu Caraieli să pui degetul... în loc de iscălitură și să se spuie acolo în scrisoare cum vă mai merge, cum stă țara, lumea și politica, despre iubitul meu Rosetachi alias Berlicoco să-mi scrieți dacă tot mai e mare și tare în satul lui Cremene și alte chițibușuri asemenea. Apoi să-mi trimiteți „Timpul” ca să fac și eu haz (...)”¹⁶. Se interesează și de „căsuța” lui unde își avea locuința, fără să știe, cum precizează Slavici, că „boarfele lui se aflau la T. Maiorescu, care rezervase pentru dînsul un iatac luminos în care toate erau puse în cea mai bună rînduială”¹⁷.

Probabil că mai tîrziu, în timpul șederii la Florești, ră-nile pentru care venise aici s-au vindecat, căci Slavici, care l-a vizitat împreună cu Vasile Conta, a scris în „Amintirile” sale: „Am trecut peste cîteva săptămîni și eu pe la Florești și l-am găsit acolo (pe Eminescu) sănătos tun și în voie bună. Era numai el la conacul moșiei, singur, adică, în foarte bună societate”¹⁸.

A treia scrisoare cunoscută a lui Eminescu a fost adresată de la Florești lui Gheorghe Fieraru din Craiova, unul din cei trei frați Fieraru care studiaseră la Viena și de a căror preparare în ultima parte a studenției lui Eminescu se ocupase Ion Slavici. Pe Ghiță Fieraru îl solicita astfel poetul: „Te rog informează-mă printr-un mic răspuns dacă a

sosit frate-meu cumva la Craiova, căci sperez să fi venit pentru că armata s-a desconcentrat. Scrie-mi, te rog mult, sub următoarea adresă: M. Eminescu, poste restante, Filiași. Nu uita și răspunde ca să văz de-ai primit această scrisoare. Al teu amic M. Eminescu¹⁹. Poetul se interesa de fratele său mai mic, Matei. Dacă observăm bine, Eminescu era la Florești încă după desconcentrarea armatei, după războiul dus în Bulgaria, unde fratele său, cum se consemnează pe fila a 13-a din memoriul colonelului Gramvut asupra colonelului Matei Eminescu, „n-a avut concediu în tot timpul campaniei de un an, trei luni și șapte zile²⁰, adică pînă la sfîrșitul verii 1878, cel mai devreme la începutul lui august 1878. Documentaristul privind viața lui Eminescu are convingerea că „poetul a rămas pînă în toamnă la Florești, timp dedicat intens traducerii „Fragmentelor” din tom. I (376 pagini)²¹, ceea ce este posibil. Unele expresii oltenești folosite în traducere sînt sigur luate din vorbirea neaoșă a floreștenilor — „o croiră la fugă de mîncău pămîntul” (p. 35), „se aruncară pe cai și apucară la goană după cumani cu dirlogii slobozi” (p. 37), „dar sfatul cuminte era de-a surda” (p. 285), „Musa dete dos să scape” (p. 292) etc.²² — ceea ce dovedește o strînsă și extinsă legătură dintre poet și sătenii din Florești.

Peisajul împrejurimilor satului Florești a alimentat creația eminesciană a anului 1878. O filă răzleață, copie autografă ce se suprapune paginii cizelate cu nr. 259 din „Fragmente” descrie, sub astfel de influență forțele și aspirațiile tarcești după bătălia de la Cîmpia Mierlei: „bătălia hotărîtoare. Oștirea aliată în rîndurile căreia se lupta și trupa, trimasă-n ajutor de Mircea I., a fost bătută pe deplin și precum în partea turcilor căzu însuși inimosul Sultan Murad I, tot astfel căzu în partea aliaților, în bătălie or puțin în urma ei, însuși Lazăr eroul. Primejdia pentru micile țări dușmănite, deci și pentru Valahia, deveni cu atît mai mare, cu cît în urma unui tată, vrednic în lupte, veni în scaunul împărăției osmane un fiu cu mult mai îndrăzneț și mai profitor de cuceriri, Baiazid I Ilderim care căuta să răzbune în fapte mînia ce-o avea asupra luptătorilor conjurați de la Kossowa și își apropia totodată cu puterea toate părțile cîte constituise odinioară împărăția bizantină²³.

Miezul istorioarei din poezia eminesciană „Scrisoarea a III-a, dialogul dintre voievodul Mircea cel Bătrîn și sultanul Baiazid, precum și episodul bătăliei de la Rovine au antici-

pare în traducerea de la Florești a „Fragmentelor”, dovadă fie și numai acest pasaj de la pagina 270 a manuscrisului: „se face precumpănire nu mare din partea Osmanilor prin adaosul de trupe sîrbești și bosniace, în temeiul cărora îndrăznețul Sultan, simțindu-se mare în puterea sa, se fălea că pe pristolul bisericii Sf. Petru din Roma își va pune sirepul să mănince ovăz”²⁴. Textul se regăsește în poema eminesciană: „Am jurat ca peste dinșii să trec, falnic, fără păs/Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz” — fapt ce ne îngăduie să susținem, cum a făcut-o de altfel Perpessicius, că „Scrisoarea a III-a” a fost elaborată în paralel cu traducerea „Fragmente”-lor, chiar de la Florești. Iată și alte versuri din poemă care corespund textului tradus: „Călăreții umplu cîmpul și roiesc după un semn...” — față de „căci începuseră a roi numeroase cete de călăreți romano-cumani”; „În zadar strigă-mpăratul ca și leul în turbare,/Umbră morții se întinde tot mai mare, și mai mare...” — față de textul tradus „În zadar încalecă Caesar Kantacuzenus pe frumosul său cal arăbesc și strigă soldaților plin de supărare: Urmați-mă!”. Varianta A 2276 a „Scrisorii a III-a”, păstrată la Biblioteca Academiei, este prima redactare a poemei și a fost făcută, se înțelege la Florești²⁵.

Partea cealaltă a poemei „Scrisoarea a III-a” este inspirată, cum susținea George Călinescu, dintr-o lucrare a lui Ios'f Hammer, apărută cu cincizeci de ani înainte de momentul Florești din viața lui Eminescu²⁶. În „Istoria Imperiului Otoman” a lui Hammer este pasajul „El vedea după aceea cum răsare din rinichii săi un arbore care, crescînd mereu și devenind mai verde și mai frumos, acoperea în umbra ramurilor sale țările și mările pînă dincolo de orizontul a trei părți din lume”, pe care Eminescu îl va prelua poetic astfel: „Iar din inima lui simte un copac cum că răsare/Care crește într-o clipă ca în veacuri, mereu crește/Cu-a lui ramuri, peste lume, peste mare se lățește/Umbră lui cea uriașă orizontul îl cuprinde...” Cronica lui Hammer scrie că dedesubtul acestui arbore se ridică Atlasul, Caucazul, Taurul și Hemusul, care păreau a fi patru coloane ale acestei imense cupole, iar din rădăcinile copacului țîșneau Tigrul, Eufratul, Nilul și Dunărea. Deosebitul tezaur artistic citat al cronicii devine sub pana geniului lui Eminescu o podoabă a limbii românești. „Iar din patru părți a lumii vede șiruri munții mari/Atlasul, Caucazul, Taurul și Balcanii seculari;/Vede Eufratul, Tigris,

Nilul Dunărea bătrână/Umbra arborelui falnic peste toată e stăpînă..." Desigur, această parte a poemei eminesciene putea fi redactată la Florești, dacă poetul și-ar fi adus aici spre consultare cartea lui Hammer, altfel ea a putut fi scrisă numai la București, într-o etapă următoare, întregind procesul creator început în satul oltean.

Se poate însă aprecia și efortul de a admite că la Florești Eminescu a creat și alte poezii. Poate a fost creată aici și poezia „Lacul”. Mai sigur, este scrisă la Florești poezia „Iambul”, păstrată într-un manuscris pe care Perpessicius îl considera „redactat cu cerneală pe o filă de hîrtie vineție... din hîrtiile folosite la traducerea fragmentelor lui Hurmuzaki”²⁷. La fel se poate susține despre poezia „Fiind băiet păduri cutreieram”, care „este o compunere din 1878, cam pe vremea cînd traducea fragmentele lui Hurmuzaki”²⁸. Și pot fi considerate astfel și poeziile „Vreo sgitie de fată”, „Freamăt de codru”...²⁹, cu obîrșie directă la Florești.

La o familie din Florești, Bălă, s-a păstrat, prin urmașii ei, o fotografie a lui Eminescu, care s-a dat publicității³⁰. Deși fotografia a fost respinsă de un biograf în unele însemnări din presă³¹, se poate aprecia că a aparținut lui Eminescu, judecînd după descrierea ei psihosomatică³², și-l reprezintă pe poet la vîrsta de 15—20 ani, fiind deci realizată în perioada 1866—1870 sau, mai precis, în anii 1866—1868, ai călătoriei prin țară cu trupele de teatru ale lui Iorgu Caragiali și Palcaly. Cum a ajuns fotografia lui Eminescu la Florești, în familia Bălă? Noi apreciem că ori a dat-o el, în vara lui 1878 cînd era în „concediu” la Florești, lui Bălă Dumitru, bunicul deținătorului din urmă, sau o fi dăruit-o însuși poetul în anii 1866—1868, unei persoane din Tîrgu-Jiu, cu prilejul turneului trupei de teatru la care era sufleur. Ulterior, la începutul secolului, fotografia ar fi ajuns la muzeul local, care avea sediul la primărie, de unde a putut-o lua fratele lui Dumitru Bălă, care era notar atunci la Tîrgu-Jiu și care ar fi adus-o la Florești. Aici s-a păstrat, din generație în generație, cu conștiința că este „fotografia lui Eminescu”³³.

Casa din Florești, în care Eminescu a locuit un timp în 1878, nu mai este, s-a distrus prin ruinare și, în 1952, prin demolare³⁴. Pădurea Arpadiei a fost tăiată după primul război mondial iar frumosul lac a fost înfundat în 1925, lăsînd liber Cîmpul Cerbului.

În grădina fostei clădiri, prin grija fiicei fostului învățător din sat Ștefan Păunescu (1880—1950), a învățătoarei Ioana Păunescu (n. 1908), s-a organizat un parc, în 1977, iar la cererea unui comitet de inițiativă, forurile de cultură gorjene au ridicat un obelisc cu o inscripție comemorativă: „În acest loc a fost casa junimistului Nicolae Mandrea, în care a locuit și a creat, în iunie — iulie 1878, marele poet român MIHAI EMINESCU. S-a pus această placă în 15 iunie 1978, cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani de la acest eveniment“. În fiecare an vin la Florești noile generații, tinerii gorjeni, pentru a-i aduce poetului un înălțător omagiu.

N O T E

- 1 George Munteanu, *Hyperion. I — Viața lui Eminescu*, colecția Universitas, Editura Minerva, București, 1973, p. 218
- 2 Ibid., p. 219
- 3 Ion Creangă, *Opere*, vol. II, Editura Minerva, București, 1970, p. 193
- 4 George Munteanu, op. cit., p. 189
- 5 Ion Slavici, *Amintiri*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 116
- 6 Mss. 2262, f. 89, la B.A.R.
- 7 George Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 277
- 8 Ion Slavici, op. cit., loc. cit.
- 9 Ibid., loc. cit.
- 10 Eudoxiu Cavaler de Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor*, vol. I, Editura Socco, București, 1879
- 11 Scrisoare din 31.XII. 1977 trimisă nouă de Eie I. Trîncă, pensionar din Florești, comuna Țințăreni, Gorj. Autorul scrisorii s-a născut la Florești în 1902. A învățat la școala din sat în anii 1910—1914, cu învățătorul Ștefan Păunescu
- 12 Scrisoare din 1 ianuarie 1978, de la Alexandru O. Negroiu, pensionar din Florești. S-a născut la 23 aprilie 1896 și a învățat la Școala din Florești în anii 1904—1909. Dintre bătrînii satului Florești care vorbeau cu patos despre Eminescu, în 1977, Petre Buric (87 ani), Marin Stoian (83 ani), Constantin Farmazon (83 ani), Constantin Burducea (73 ani), Alexandru Răduleț (72 ani), Nicolae Tălău (69 ani) și alții
- 13 Ion Faschia Tatombrescu, *Eminescu la Florești*, în: „Înainte”, Craiova, 1 septembrie 1968. Vezi și Mar'a Constantin, *Mihail Eminescu pe meleagurile noastre*, în „Tineri ramuri”, Stolna-Gorj, anul II, 1969, nr. 6—7, p. 21—23
- 14 Mihai Duțescu, *Eminescu sub cerul înstelat al Floreștilor*, în: „Ramuri”, Craiova, nr. 1 (127), 15 ianuarie 1975, p. 2
- 15 Mss. 2269, fila 89, la B.A.R.
- 16 Reproducere în „L'Independence roumaine”, 29 iunie 1919. Vezi și Augustin Z.N. Pop., „Pe urmele lui Mihai Eminescu”, Editura Sport-Turism, București, 1978, p. 204; George Munteanu, op. cit., p. 218

- 17 Ion Slavici, opt. cit., p. 213
- 18 Ibid., loc. cit.
- 19 Augustin Z.N. Pop., „O scrisoare necunoscută a lui Eminescu, în „Ramuri, Craiova, anul II, nr. 1 (6), ianuarie 1965, p. 15
- 20 Ibidem, op. și loc. cit.
- 21 Idem, „Pe urmele lui Mihai Eminescu”, p. 205
- 22 Vezi Ion Crețu, „O traducere a lui Eminescu nevalorificată încă”, în „Limba română”, an X (1961), nr. 6, p. 592—605
- 23 Augustin Z.N. Pop., „O scrisoare necunoscută a lui Eminescu”, loc. cit.
- 24 Ibid., loc. cit.
- 25 Ion Pachia Tatomirescu, op. și loc. citi
- 26 Iosif Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reich*, (Istoria Imperiului Otoman), Pesta, 1827
- 27 Perpessicius, în: Mihai Eminescu, „Opere complete”, Editura Academiei, București
- 28 Ibidem
- 29 Ion Pachia Tatomirescu, op. și loc. cit.
- 30 M. Duțescu, *La o fotografie, și foto*, în: „Ramuri”, anul V (1963), nr. 11 (53), 15 noiembrie, p. 11. Vezi și: *Cronica lui Huru?*, în: „Ramuri”, anul V, nr. 12 (54), 15 decembrie 1968, p. 9
- 31 Șerban Cioculescu, „Un portret inedit al lui Eminescu, în: „România literară”, nr. 46, noiembrie 1968
- 32 Alexandru Olaru, medic psihiatru, *Pretext psihosomatic*, în: „Ramuri”, anul V, nr. 12 (54), 15 decembrie 1968, p. 8
- 33 M. Duțescu, *Da, un portret inedit al lui Eminescu*, în: „Ramuri”, anul V, nr. 12 (54), 15 decembrie 1968, p. 8
- 34 Ultimul proprietar al casei a fost Gheorghe Anghelescu din Craiova